

2492 SAYILI KAMULAŞTIRMA KANUNUNUN GEÇİCİ 14. MADDESİ HÜKÜMLERİNİN İPTALİNE İLİŞKİN, ANAYASA MAHKEMESİ'NİN 04.02.2021 TARİHLİ VE E. 2019/89, K. 2021/10 SAYILI KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Anayasa Mahkemesi'nin, 07 Mayıs 2021 Tarihli ve 31477 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 04.02.2021 tarihli ve 2019/89 Esas, 2021/10 Karar sayılı kararı ile birlikte; idare tarafından kamulaştırmасız el atma eylemiyle mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler tarafından ikame edilen bedel ve tazminat davalarında ilk derece mahkemesi kararlarında mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler lehine hükmedilen bedel ve tazminatlar, kesinleşmesi beklenmeksizin icra takibine konu edilebilecektir.

İşbu bilgi notu, Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçesinin incelenmesi ile Anayasa Mahkemesi İptal Kararı'nın doğuracağı hukuki sonuçların değerlendirilmesi amacıyla düzenlenmiştir.

YÖNETİCİ ÖZETİ

- (i) 04.11.1983 tarihli 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun Geçici 14.Maddesi, yetkili idare tarafından gerçekleştirilen kamulaştırmасız el atma eylemleri nedeniyle mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler tarafından ikame edilen bedel ve tazminat davalarında, mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler lehine verilen ilk derece mahkemesi kararlarının icrasını düzenlemekte olup ilgili hüküm gereği, mahkeme kararları ile hükmedilen tutarların kesinleşmeksizin icra takibine konu edilemeyeceği hüküm altına alınmış durumda idi.
- (ii) Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru ile Anayasa'da düzenlenen kamulaştırma usulü yerine kamulaştırmасız el atma yöntemine başvurulmasının idarelere haksız menfaatler sağladığı, hak sahiplerinin mağduriyetine yol açtığı, dava konusu kurullarla idarelerin hukuka aykırı davranmasının teşvik edildiği, **mahkeme**

kararlarının kesinleşene kadar icra edilememesinin ve mevcut icra takiplerinin durmasının hükme bağlanmasına rağmen bu durma sürecinde mahkeme kararına konu meblağın değerinde ortaya çıkacak kayba yönelik bir tedbirin öngörülmediği, haksız fiil niteliğindeki kamulaştırmamız el atmadan kaynaklanan tazminat alacaklarının geç ödenmesinin mülkiyet hakkına orantısız bir müdahale teşkil ettiği belirtilerek kuralların Anayasa'nın Başlangıç kısmına, 2., 5., 10., 13., 15., 35., 36. ve 46. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

(iii) Anayasa Mahkemesi tarafından 04.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na eklenen Geçici 14. Madde'nin, Anayasa'nın 13., 35., 36. ve 46. Maddeleri yönünden yapılan değerlendirmeler neticesinde **iptal edilmesine** karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararı ile 04.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na eklenen Geçici 14. Madde ile düzenlenen **“kamulaştırmamız el atma sebebi ile mülkiyet hakkından doğan taleplere dair bedel ve tazminata ilişkin davalarda verilen mahkeme kararlarının kesinleşmedikçe icraya konulamayacağı”** ibaresi ile birlikte tüm madde metni, iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı 07.05.2021 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

(iv) Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile birlikte; idare tarafından kamulaştırmamız el atma eylemiyle mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler tarafından ikame edilen bedel ve tazminat davalarında ilk derece mahkemesi kararlarında mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler lehine hükmedilen bedel ve tazminatlar, kesinleşmesi beklenmeksizin icra takibine konu edilebilecektir. Netice itibarıyla, hâlihazırda idarenin hukuka aykırı bir eylemi ile mülkiyet hakkı ihlal edilerek zarara uğratılan ve bu mağduriyeti bir mahkeme kararı ile hüküm altına alınan kişiler nezdinde doğan zararların, ilgili mahkeme kararlarının kesinleşmesi beklenmeksizin giderilmesi sağlanacaktır. Böylelikle, ilgili yargılamalar tahtında idare tarafından istinaf ve temyiz kanun yollarına başvurulmasıyla süresi birkaç yılı bulabilecek gecikmelerin doğması önlenmiş olacaktır.

(v) İlaveten, ülkemizde idare tarafından sıklıkla başvuru olan bir yöntem olan kamulaştırmamız el atma uygulamasının bir nebze olsun azalabileceği ve ilgili icra takiplerinin durma sürecinde mahkeme kararına konu meblağın değerinde ortaya çıkabilecek kayıpların önlenmesine yönelik bir tedbirin var olmaması sebebiyle ortaya çıkabilecek mülkiyet hakkı ihlali kaynaklı mağduriyetlerin hafifleyebileceği düşünülmektedir. Böylece, idarenin kamulaştırmamız el atma uygulaması sebebiyle kamu maliyesi nezdinde doğan tazminat ve fer'ilerine ilişkin maddi yükü de azalabilecektir.

I. İptali İstenen Kanun Hükümü

04.11.1983 tarihli ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'na eklenen Geçici 14. Madde'nin iptali istenen ilgili bölümleri aşağıdaki gibidir.

2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu	Geçici Madde 14 Kamulaştırma işlemleri tamamlanmamış veya kamulaştırması hiç yapılmamış olmasına rağmen 04.11.1983 tarihinden bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar fiilen kamu hizmetine ayrılan veya kamu yararına ilişkin bir ihtiyaca tahsis edilerek üzerinde tesis yapılan taşınmazlara veya kaynaklara kısmen veya tamamen veyahut irtifak hakkı tesis etmek suretiyle malikin rızası olmaksızın fiilî el konulması veya hukuki el atılması sebebiyle mülkiyet hakkından doğan taleplere dair bedel ve tazminata ilişkin davalarda verilen mahkeme kararları kesinleşmedikçe icraya konulamaz. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce, kesinleşmemiş mahkeme kararlarına dayanılarak başlatılan icra takipleri kesinleşmiş mahkeme kararı ibraz edilinceye kadar durdurulur.
--	--

II. Anayasa Mahkemesi'ne Yapılan İtirazın Gerekçesi

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru dilekçesinde özetle; Anayasa'da düzenlenen kamulaştırma usulü yerine kamulaştırmaz el atma yöntemine başvurulmasının idarelere haksız menfaatler sağladığı, hak sahiplerinin mağduriyetine yol açtığı, dava konusu kurallarla idarelerin hukuka aykırı davranmasının teşvik edildiği, **mahkeme kararlarının kesinleşene kadar icra edilememesinin ve mevcut icra takiplerinin durmasının hükme bağlanmasına rağmen bu durma sürecinde mahkeme kararına konu meblağın değerinde ortaya çıkacak kayba yönelik bir tedbirin öngörülmediği, haksız fiil niteliğindeki kamulaştırmaz el atmadan kaynaklanan tazminat alacaklarının geç ödenmesinin mülkiyet hakkına orantısız bir müdahale teşkil ettiği belirtilerek** kuralların Anayasa'nın Başlangıç kısmına, 2., 5., 10., 13., 15., 35., 36. ve 46. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

III. Anayasa Mahkemesi'nin Deęerlendirmesi

Anayasa Mahkemesi Kararı ile

- 04.11.1983 tarihli ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'na eklenen Geçici 14. Maddesi'nin (1) numaralı fıkrasının (1) numaralı cümlesinde yer alan,

"...mahkeme kararları kesinleşmedikçe icraya konulamaz..." ibaresinin ve aynı fıkranın (2) numaralı cümlesinin **Anayasa'nın 13., 35., 36. ve 46. Maddeleri yönünden yapılan değerlendirmeler neticesinde** Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.

(i) Anayasa'nın 13. maddesi "temel hak ve özgürlüklerin ancak ölçünlük ilkesine uygun şekilde sınırlandırılabilir" düzenlemektedir. Hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamanın kamu yararı amacına dönük olması yeterli olmayıp ayrıca ölçülü olması da gerekmektedir. Bu ilke ise elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Yüksek Mahkeme, ilgili düzenlemenin, malike aşırı bir külfet yüklemekte olduğunu ve böylece kamu yararı ile kişisel yarar arasında gözetilmesi gereken adil dengenin malik aleyhine bozulduğuna hükmetmiştir. Bu yönüyle kuralların ulaşılacak istenen amaç ile orantılı olmadığı anlaşılmakta olup işbu durum ölçünlük ilkesine ters düşmektedir.

(ii) Anayasa'nın 35. maddesi "mülkiyet hakkını" düzenlemektedir. Mülkiyet hakkı, bir kimsenin başkasına zarar vermemek ve kanunların koyduğu sınırlamalara uymak koşuluyla bir şeyden dilediği biçimde yararlanma, tasarruf etme, başkasına devretme, kullanım biçimini değiştirme, harcama ve tüketme yetkilerini kapsamaktadır. İncelemeye konu kuralların Anayasa'da kamulaştırma için öngörölmüş hükümlere uyulmaksızın fiilî bir el atma niteliğinde olan kamulaştırmatsız el atmalardan kaynaklanan bedel ve tazminat alacaklarına ilişkin olduğu da gözetildiğinde fiili bir müdahale nedeniyle mülkiyet hakkı ihlâl edilmiş malikin bu zararının telafi edilmesi amacıyla hükmedilmiş bedel veya tazminat alacağına ilişkin mahkeme kararının icra takibine konu olabilmesi için kesinleşmiş olması şartını araması, malik lehine hükmedilen bedel veya tazminata kavuşmanın gecikmesine neden olmak suretiyle malike aşırı bir külfet yüklemektedir. Bu nedenle ilgili düzenlemelerin mülkiyet hakkını ulaşılacak istenen amaç ile orantısız olarak sınırladığına karar verilmiştir.

(iii) Anayasa'nın 36. maddesi ile "hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı" ilkesini benimsenmektedir. Mahkeme kararlarının icrasının herhangi bir şekilde engellenmesi, adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvenceleri anlamsız kılabilir nitelikte görülebilmektedir. Mülkiyet ve adil yargılanma haklarının ölçsüz biçimde sınırlandırılmasına neden olan maddenin ikinci cümlesinde yer alan dava ve itiraz konusu kural, alacağın tahsili sürecinin başlamasından sonra

geçmişe etkili yasama tasarruflarıyla kararın uygulanma imkânını önemli oranda zorlaştırması yönüyle de devlete olan güven duygusunu zedelemekte ve hukuki güvenlik ilkesini ihlal eder niteliktedir. Bu sebeple Kanun hükümlerinin Anayasa'nın 36. Maddesine aykırı olduğuna karar verilmiştir.

(iv)Anayasa'nın 46. maddesi ile "kamulaştırma" işleminin koşulları ve sınırları düzenlenmektedir. Temel unsurunun kamu yararı olduğu kabul edilen kamulaştırma, özel mülkiyet alanına devletin bir müdahalesidir. Kamulaştırma işlemi, taşınmaza el koymaya zorunlu kalındığında kamu yararının özel mülkiyet hakkından üstün tutulduğu durumlarda sınırlı olarak ve Anayasa'da belirlenen usul güvenceleri izlenerek yapıldığında hukuka uygun sayılır. Bu itibarla inceleme konusu kurallar, kesinleşmemiş mahkeme kararlarına ilişkin icra takibinin başlamasına engel olma ve başlamış olan icra takiplerinin durmasına neden olmak suretiyle Anayasa'da öngörülen usule aykırı biçimde mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin telafi edilebilmesi amacıyla malik lehine hükmedilen bedel veya tazminata kavuşmanın gecikmesine neden olmaktadır. Bu sebeple Kanun hükümlerinin Anayasa'nın 46. Maddesine de aykırı olduğuna karar verilmiştir.

Yukarıda yer verilen Anayasa hükümleri çerçevesinde kararı özetlemek gerekir ise; Anayasa Mahkemesi, hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların kamu yararı amacına dönük olmasını yeterli görmeyip, sınırlamanın ayrıca ölçülü olması da aramaktadır. Ölçülülük ilkesi ise elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Bu ilkelerden elverişlilik, başvuru önlemin ulaşılmak istenen amaç için elverişli olmasını gereklilik ilkesi, başvuru önlemin ulaşılmak istenen amaç bakımından gerekli olmasını ve orantılılık ilkesi ise başvuru önlem ve ulaşılmak istenen amaç arasında olması gereken ölçüyü ifade etmektedir.

Anayasa Mahkemesince yapılan değerlendirmede dava ve itiraz konusu kuralların, idarelerin yerine getirmekle görevli oldukları kamu hizmetleri için gerekli olan kaynakların korunması ve kamu hizmetlerinde meydana gelebilecek aksaklıklara engel olunması amaçlarına ulaşılmaması bakımından elverişli olduğuna kanaat getirilmiştir. Ancak Yüksek Mahkeme dava ve itiraz konusu kararların; mülkiyet hakkı ihlâl edilmiş malik lehine hükmedilen bedel veya tazminata kavuşmanın gecikmesine neden olmak suretiyle malike aşırı bir külfet yüklemekte olduğuna ve kamu yararı ile kişisel yarar arasında gözetilmesi gereken adil dengenin malik aleyhine bozulduğuna hükmetmiştir. Bu yönüyle kuralların ulaşılmak istenen amaç ile orantılı olmadığına ve netice itibarıyla, Anayasa'da düzenlenen ölçülülük ilchesine aykırı itiraz ve dava konusu kuralların iptaline karar verilmiştir.

IV. Anayasa Mahkemesi İptal Kararının Uygulanması

Anayasa Mahkemesi iptal kararları; bir kanun hükmünün yasaya aykırılığının Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmesi olarak tanımlanabilecektir. Buna göre, iptal kararları bir kanun hükmündeki sakatlığı ortaya koyar nitelikteki kararlardır.

Anayasa'nın 153. maddesi uyarınca; iptali talep edilen kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Anayasa Mahkemesi, gereken hallerde iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

İşbu Bilgi Notunda incelenen Anayasa Mahkemesi iptal kararının yürürlüğe girmesi ile ilgili kararda ayrıca bir tarih belirlenmediğinden 04.11.1983 tarihli ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'na eklenen Geçici 14. Maddesi, ilgili iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı **07.05.2021 tarihinde** yürürlükten kaldırılmıştır.

V. SONUÇ

Mülkiyet hakkı, Anayasa'da temel insan haklarından biri olarak kabul edilmiş olup Anayasa'nın 35. Maddesi'nde herkesin mülkiyet ve miras hakkına sahip olduğu ve bu hakların ancak kamu yararı amacıyla yasayla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Anayasa'nın 13. Maddesi'nde temel haklar arasında sayılan mülkiyet hakkının özüne dokunulamayacağı, yalnızca Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlere bağlı olarak ve ancak kanunlar ile sınırlandırılabilmesi belirtilmiştir.

Kamulaştırma kavramı ise, Anayasa'nın 46. Maddesi'nde bir mülkiyet hakkı sınırlaması olarak değerlendirilmiş ve *"devlet ve kamu tüzel kişilerinin özel mülkiyete konu olan taşınmazları, kamu yararı amacıyla ve bedelini peşin ödemek suretiyle, malikin rızası olmaksızın elinden alınması"* olarak tanımlanmıştır. Koşulları Anayasa'nın 46. Maddesi ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'nda belirlenen ve kamulaştırma bedelinin peşin olarak verilmesi suretiyle yapılabileceği düzenlenen kamulaştırma işleminin yanı sıra kamulaştırmaz el atma fiili; idarelerin, anayasa ve yasalar tarafından izin verilen bir eylemi değildir. O kadar ki; Yargıtay'ın 11.02.1959 gün ve 1958/17 Esas, 1959/15 Karar Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında kamulaştırmaz el koyma kavramı *"İdarenin kanunsuz bir hareketi"* olarak değerlendirilmiş ve bu eylemden kaynaklanan davaların medeni kanun hükümlerine giren mülkiyete tecavüzün önlenmesi veya haksız fiil neticesinde meydana gelen zararın tazmini davası mahiyetinde olduğu ve bu bakımdan adli yargının görevli olduğu kabul edilmiştir. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları ve doktrinde kamulaştırmaz el atma; idarelerin kamulaştırma işlemi yapmaksızın veya kamulaştırma işlemlerini tamamlamaksızın özel mülkiyete tabi bir taşınmaza fiilen ve sürekli olarak el koymasına veya üzerine bir tesis yapmasına ya da imar planlarında taşınmazı kamu yararına tahsis etmesi neticesinde mülkiyet hakkının kullanılmasına engel olması şeklinde tanımlanmaktadır.

Yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri uyarınca idarenin kamulaştırmaz el atma fiiline karşı açılacak davalar; Türk Medeni Kanunu kapsamında düzenlenen el atmanın önlenmesi, ecrimisil ve tazminat davaları ile uygulamada bedel davası olarak da bilinen kamulaştırmaz el atma davasıdır. Anayasa Mahkemesi'nin 04.02.2021 tarihli kararı ile iptal edilen 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun Geçici 14.Maddesi'nde, *mülkiyet hakkından doğan taleplere dair bedel ve tazminata ilişkin davalarda verilen mahkeme kararlarının kesinleşmedikçe icraya konulamayacağı* düzenlenmişti. Böylece, idare tarafından kamulaştırmaz el atma eylemiyle mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler tarafından ikame edilen tazminat ve bedel talepli davalarda mahkemeler tarafından mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler lehine hükmedilen tazminat ve bedellerin icra edilebilmesi için ilgili mahkeme kararlarının kesinleşmesi şartı aranmaktaydı. O kadar ki ilgili kanun maddesinde, *iptal edilen kanun hükmünün yürürlüğe girdiği tarihten önce, kesinleşmemiş mahkeme kararlarına dayanılarak başlatılan icra takipleri kesinleşmiş mahkeme kararı ibraz edilinceye kadar durdurulacağına* ilişkin bir hüküm dahi bulunmaktaydı.

Anayasa Mahkemesi'nin, 07 Mayıs 2021 Tarihli ve 31477 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 04.02.2021 tarihli ve 2019/89 Esas, 2021/10 Karar sayılı kararı ile birlikte; idare tarafından kamulaştırmaz el atma eylemiyle mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler tarafından ikame edilen bedel ve tazminat davalarında ilk derece mahkemesi kararlarında mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler lehine hükmedilen bedel ve tazminatlar, kesinleşmesi beklenmeksizin icra takibine konu edilebilecektir.

Ayrıntılı bilgi için bizimle iletişime geçebilirsiniz.

Cem Keser

Ortak Avukat

cem.keser@aschukuk.com

Nihat Güzeler

Avukat

nihat.guzeler@aschukuk.com

İşbu bilgilendirme notu İşbu bilgilendirme notu Anayasa Mahkemesi'nin 04.02.2021 tarihli ve E.2019/89, K.2021/10 sayılı kararına ilişkin bilgilendirme amacıyla 12.05.2021 tarihi itibarıyla hazırlanmıştır.

İşbu bilgilendirme notu içerisinde yer alan değerlendirmeler hukuki tavsiye ya da hukuki görüş niteliği teşkil etmemekte olup, bu değerlendirmelerden ötürü herhangi bir şekilde Aksu Çalışkan Beygo Avukatlık Ortaklığı'na sorumluluk tahmili mümkün değildir. Bu bilgi notunun kapsamındaki soru ve sorunlarınız bakımından hukuki danışman görüşü alınması tavsiye edilir.